

ז. סעיף 5(ג) לחוק יחסי ממון: הנכסים הנכללים באיזון המשאבים בין בני הזוג

סעיף 5(ג) לחוק, שהוסף בתיקון מס' 4 לחוק יחסי ממון, מדגיש את תחולתו של עיקרון זה על מכלול נכסיהם של בני הזוג, לרבות זכויות שאינן זכויות קניין 'מסורתיות', אלא זכויות בעלות אופי אישי הנובעות מעבודה ומחיסכון פנסיוני. המונח "כלל נכסי בני הזוג" הוגדר בסעיף זה, הגדרה על דרך ההרחבה – "לרבות זכויות עתידיות לפנסיה, פיצויי פרישה, קרנות השתלמות, קופות תגמולים וחסכונות". אלו נכסים פנסיוניים עתידיים, והם מתווספים על הנכסים המוחשיים של בני הזוג כמו המיטלטלין והמקרקעין.

בדרך כלל חלוקת המיטלטלין שבבית המגורים נעשית בשיטת שתי הרשימות. בן הזוג האחד, בדרך כלל התובע, מתבקש להעביר לידי בן הזוג האחר שתי רשימות ביחס למיטלטלין המצויים בבית. הנתבע בוחר רשימה אחת מבין השתיים, והמיטלטלין שברשימה שבחר יועברו אליו.⁴⁴ נכס מקרקעין שנקבע שהוא בר-איזון – פירוק השיתוף ייעשה בדרך של מכירתו לכל המרבה במחיר, כשאין מניעה לכך שמי מהצדדים יהא בגדר מי שיעלה את ההצעה הגבוהה ביותר שאז הוא ירכוש את זכויות הצד שכנגד בדירה.⁴⁵

1. זכויות פנסיוניות לרבות פנסיה מוקדמת הן בנות איזון

זכויות פנסיוניות נכללות בחלוקת הרכוש בין בני זוג.⁴⁶ כיום, לאחר תיקון מספר 4 לחוק יחסי ממון, מופיע הדבר באופן מפורש בסעיף 5(ג) לחוק, אשר מורה על חלוקה שוויונית של כלל נכסי בני הזוג עם התרת נישואיהם. לשונו של סעיף 5(ג) לחוק קובעת: "בסעיף זה, 'כלל נכסי בני הזוג' – לרבות זכויות עתידיות לפנסיה, פיצויי פרישה, קרנות השתלמות, קופות תגמולים וחסכונות".

⁴⁴ ראו, למשל, תמ"ש (משפחה ב"ש) 42759-05-10 פלוני נ' פלוני, ס' 85 לפסק הדין (נבו 31.10.2016).

⁴⁵ שם, בס' 101(א) לפסק הדין.

⁴⁶ בג"ץ 4178/04 פלונית נ' בית הדין הרבני לערעורים, פ"ד סב(1) 235, פס' 11-12 (2006); בג"ץ 7716/05 פלוני נ' פלוני (נבו 27.8.2007).

גם תשלומי הפנסיה המוקדמת הם הטבה סוציאלית שהיא חלק מתנאי העבודה. אין לראות בגמלה זו תחליף לשכר עבודה שכן העובד לא נדרש ליתן תפוקת עבודה כנגדה.⁴⁷ לכן נפסק כי לעניין זכותו של בן זוג לאיזון משאבים דינה של פנסיה מוקדמת כדין פנסיה רגילה.⁴⁸ כך גם קבע בית המשפט העליון שככלל לא יהיה זה נכון להבדיל בהחלט הדין בין פנסיה שמקבל אדם בהגיעו לגיל פרישה לבין פנסיה שמקבל אדם בעת פרישה מוקדמת ועד גיל הפרישה מכוח החוק. בשני המקרים הסתיימו יחסי העבודה וקיים מעין קשר סיבתי בין העבודה שבוצעה על ידי העובד לבין ההטבה הכספית. הזכויות צמחו נוכח יחסי העבודה שהיו טרם מועד הפרישה.⁴⁹ נראה אפוא כי יש לראות בפנסיה המוקדמת סוג של 'חיסכון' שצמח ביחסי עבודה והוא בר-איזון כפנסיה רגילה.

כמו כן, נקבע כי קצבה שקיבל האיש לאחר פרישה מוקדמת מעבודתו בשב"ס עקב מצב בריאות לקוי היא קצבת פנסיה ולא קצבה הניתנת בשל נזקי גוף.⁵⁰ מדובר בקצבת פרישה רגילה וככזו היא נכס בר-חלוקה.

ביצועה של הוראת סעיף 5(ג) לחוק באשר לפנסיה מתכתבת עם הוראות החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני: למשל, על שם האישה נצברו זכויות בפנסיה התקציבית שנצברה לה במשרד החינוך. הצבירה של הזכויות היא בתקופת השיתוף. מועד הזכויות הוא מהגיע האישה לגיל 64 שנה ועד תום תוחלת חייה. הנתבע זכאי למחצית הזכויות הללו בגין התקופה שממועד הנישואין ועד למועד הקרע (תקופת השיתוף). בדרך כלל ניתנה הוראה מתאימה לרישום זכויותיו אצל הגוף המשלם.⁵¹ הוראה דומה ניתנה ביחס לביטוח המנהלים על שם האיש. לעומת זאת נוכח היתרה הזניחה של קרן פנסיה "הראל מנוף", נקבע כי האישה תעביר לנתבע סך של מחצית בגין חלקו באיזון קרן פנסיה זו.⁵²

47 תמ"ש (משפחה קר') 16600/02 ק"צ נ' ק"י (נבו 1.2.2011).

48 תמ"ש (משפחה ת"א) 10-03-42338-צ' נ' צ' (נבו 16.3.2011).

49 בע"מ 3514/13 פלוני נ' פלונית (נבו 18.12.2013).

50 על פי ס' 15(2) לחוק שירות המדינה (גמלאות) [נוסח משולב], התש"ל-1970, ס"ח 65, ראו בע"מ 1018/04 פרטוש נ' פרטוש (נבו 18.5.2005).

51 תמ"ש 10-05-42759-פלוני, לעיל ה"ש 44, בס' 76. לצורך רישום בגופים המשלמים הצדדים נדרשו להמציא פסיקתאות מתאימות לחתימת בית המשפט.

52 שם, בס' 75 לפסק הדין.

במקרה אחר האיש יצא לפנסיה והחל לקבלה לפני מועד האיזון. האישה זכאית הייתה לפנסיה החל בגיל 62, אך, על פי ההסכם קיבוצי החל עליה, בחרה להוסיף לעבוד עד גיל 67. לכן נדחה מועד תשלום הפנסיה החודשית של האישה. משכורתה לאחר מועד האיזון אינה בת-איזון כמובן. בית המשפט סבר כי איזון פנסיות הצדדים יעשה רק החל במועד שבו גם האישה תחל לקבל את הפנסיה שלה עם פרישתה מעבודתה. איזון כבר כעת של פנסיית האיש, באופן שמחציתה (ביחס לתקופת השיתוף) תועבר לאישה, אשר בחרה להוסיף לעבוד בתוך דחיית מועד תשלום הפנסיה לה היא זכאית, תגרום לתוצאה לא צודקת לאיש.

החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני לא מכיר באיזון פנסיה במועד הפרישה בפועל, ורישום כבר כעת של זכויות האישה בקרן הפנסיה של האיש מכוח סעיף 4 לחוק זה, יביא לתוצאה לא צודקת, כאמור. לכן הורה בית המשפט כי רישום זכויות הצדדים בקופות הפנסיה, מכוח סעיף 4 לחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, לא יעשה עם מתן פסק הדין אלא ידחה למועד שבו גם האישה תפרוש מעבודתה ותחל לקבל את גמלת הפנסיה שלה. האיש יהיה זכאי לקבל מחצית מזכויות הפנסיה שתקבל האישה מקרן הפנסיה ושהזכאות להן נצברה מיום הנישואין ועד למועד הקרע.⁵³

עניין עקרוני הנוגע לחוק חלוקת חיסכון פנסיוני: החוק אינו משנה מן הדין המהותי אשר לאיזון זכויות הפנסיה. תכלית החוק היא יצירת מנגנון יישומי למימוש פסקי דין לחלוקת חיסכון פנסיוני. אין הוא משנה מן האופן שבו מאזנים בתי המשפט את הזכויות הפנסיוניות של בני זוג שנפרדו אף לאחר חקיקתו. לבתי המשפט נותר שיקול דעת רחב ביחס לקביעת הסדרי איזון משאבים ומימוש השיתוף הזוגי. ככל שנוסחת איזון הזכויות הפנסיוניות שיקבע בית המשפט לא תתיישב עם הוראות החוק, חלוקת הזכויות לא תתבצע על פי הוראות החוק, ופסק הדין יוכל לבוא על יישומו במישור יחסי בני הזוג בתחום האזרחי הרגיל – כפי שנעשה לפני חקיקת החוק.

⁵³ תמ"ש (משפחה ב"ש) 27677-01-14 פלוני נ' אלמונית, ס' 40-43 לפסק הדין (נבו 23.5.2018). החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני נוכח ס' 14 ו-29 שבו, לא מאפשר להורות לגוף המשלם לרשום הערה מכוח ס' 4 לחוק ובה-בעת להורות על דחיית מועד התשלום לבן הזוג הלא רשום. אך, לדעת בית המשפט, אין מניעה כי הרישום עצמו של זכויות בן הזוג הלא רשום, אצל הגוף המשלם, ידחה למועד הפרישה בפועל של בן הזוג הרשום. בית המשפט נתמך בקביעת בית המשפט העליון בבע"ס 4860/16 פלונית נ' פלוני (נבו 5.9.2017) בדבר היחסים בין חוק זה לחוק יחסי ממון.

כוחם של המנגנונים הקבועים בחוק, הוא אך על אותם מקרים שבהם התקיימו תנאי הרישום ופסק הדין נרשם בגוף המשלם – שאז רשאים בני הזוג לקבל את חלקם בזכויות הפנסיה של בן הזוג השני, רק על פי מנגנון הביצוע הקבוע בחוק.⁵⁴ כך, למשל, נקבע כי אין המנגנון הקבוע בסעיף 14 לחוק חלוקת חיסכון פנסיוני מונע מבית המשפט לקבוע כי חלקה של האישה בזכויותיו של האיש יחושב על בסיס השכר במועד הקובע ולא על בסיס השכר במועד הפרישה. ואז אי אפשר יהיה להשתמש במנגנון היישומי הקבוע בחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני.⁵⁵

2. איזון כספי פנסיה מוקדמת

סעיף 14(ב)(2) לחוק חלוקת חיסכון פנסיוני מבחין בין כספים המשתלמים בפנסיה מוקדמת לכאלה המשתלמים עם יציאתו של העובד לפנסיה בגיל הפרישה. הבחנה זו

⁵⁴ בע"מ 4860/16 פלונית, שם; עמ"ש (מחוזי חי') 17-04-16506 פלוני נ' פלונית (נבו) 10.11.2017.

⁵⁵ עמ"ש (מחוזי חי') 17-02-50188 נ"מ נ' ג"מ, ס' 101 לפסק הדין (נבו 8.6.2018). האישה עבד במשרה ביטחונית והיה זכאי לפנסיה תקציבית. בשונה מפנסיה צוברת, גובה הקצבה אותה יקבל העובד לאחר פרישתו, לא נקבע על סמך הפרשות חודשיות מטעם המעסיק והעובד, אלא נקבע מראש באחוזים משכרו של העובד במועד פרישתו. אחוזי הפנסיה עולים על פי הוותק של העובד. אחוזי הפנסיה שצבר במועד הקובע עמדו על כ-47 אחוז. מכפלתם בשכרו ביום הקובע עמדו על סך מסוים. נוכח אורך תקופת השיתוף הייתה האישה זכאית לכשלושים אחוז מסכום זה. האישה טענה בערעורה כי יש לחשב את חלקה על פי שכרו של הבעל במועד הפרישה בפועל. מועד הפרישה בפועל יהיה גיל 67, או-אז יצבור הבעל 76 אחוזי פנסיה, וסביר גם כי משכורתו תהא גבוהה יותר. אף שבמקרה שנדון בבע"מ 4860/16 פלונית, לעיל ה"ש 53, אימץ בית המשפט את השכר במועד הפרישה, ואז גם אפשר להבטיח את מימוש פסק הדין על פי המנגנון הקבוע בחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, סבר בית המשפט המחוזי במקרה דנן כי חלקה של האישה יוערך לפי אחוזי הפנסיה וגובה השכר במועד הקובע ולא במועד הפרישה. אומנם בית משפט קמא סבר כי תרומתה של האישה להתפתחות המקצועית של הבעל מצדיקה להעריך את חלקה לפי מועד הפרישה. אך המחוזי סבר כי בני הזוג לא תרמו זה לזה להתפתחותם המקצועית, אלא כל אחד פיתח קריירה משלו. לפיכך, אין מקום להגדיל את חלקה של האישה בשכר שנוצר לאחר המועד הקובע. החלה של חוק לחלוקת חיסכון פנסיוני הייתה מביאה לחישוב לפי המועד הקבוע בחוק, מועד הפרישה. לבסוף החליט בית המשפט להותיר את החלטת בית משפט קמא על כנה על פי ס' 13(א) לחוק חלוקת חיסכון פנסיוני כי זהו החישוב המקובל.

יפה רק ביחס לשאלה אם יוכל בן הזוג לשעבר של החוסך לקבל את חלקו מקצבת החוסך באמצעות הגוף המשלם על פי המנגנון הקבוע בחוק. ביסוד הסעיף מונחת התפיסה כי קצבת הפנסיה המשתלמת בפרישה מוקדמת בשל מצב בריאותי לקוי, כמוה כתחליף שכר עבודה לחוסך עד לגיל פרישה אשר הוא, בפני עצמו, אינו נכס בר-חלוקה (שכן שכר עבודה שמתקבל לאחר הפרידה אינו משותף). ואולם אין בתפיסה זו כדי לשנות מן הדין המהותי, המכיר עקרונית בקצבת הפנסיה המוקדמת כנכס בר-איזון. כל שביקש המחוקק לקבוע בסעיף זה שאם נרשם פסק הדין אצל הגוף המשלם, אין האחרון רשאי להעביר לבן הזוג לשעבר של החוסך בהסדר הפנסיה התקציבית, את חלקו בכספי הפנסיה במקרה של פרישה מוקדמת בשל מצב בריאותי לקוי, אף אם נקבעה זכאותו לכך בפסק דין לחלוקת חיסכון פנסיוני.⁵⁶

בהתאם, נקבע בבית המשפט כי יהיה זה בלתי שוויוני ובלתי מאוזן לקבוע כי הצדדים יחלקו, החל במועד קבלתה של הפנסיה המוקדמת של האיש, כאשר מנגד אין כל חלוקה בין הצדדים בהשתכרות האישה מעבודתה ונכונות לה שנות עבודה רבות עם קבלת שכר.⁵⁷ לכן הורה בית המשפט לפסוק לאישה מחצית מהפנסיה המוקדמת של האיש, ברם, אם הדבר נעשה מהיום, אזי כבר מהיום לקזז רעיונית את חלקו של האיש בפנסיה העתידית של האישה, מהסכום המגיע לה אילו הייתה פורשת במועד הקרע. כאשר תגיע האישה לגיל פרישה תהיה התחשבות בסכומי פנסיה שכביכול האיש 'קיבל' באמצעות הקיזוז האמור, ואז בעת פרישתה תקבולי הפנסיה שלה יהיו גבוהים יותר. אם הדבר לא יהיה ניתן לביצוע באמצעות החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני הוא יבוצע באמצעות ההוצאה לפועל.⁵⁸

בדרך כלל, כאשר אין הסכמה על היוון זכויות פנסיוניות במועד הגירושין, פסיקות לפי חוק חלוקת חיסכון פנסיוני, המוכנות על ידי המומחה, ייחתמו על ידי בית המשפט ויישלחו לגופים המשלמים. ברובם המכריע של המקרים, לא יחייב בית המשפט בן זוג להוון זכויות פנסיוניות שלו עם בן הזוג האחר, בייחוד שעה שכיום ישנו מכשיר קל ונוח לבצע איזון זה במועד הבשלת הזכות באמצעות החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני. גם לפי הפסיקה הכלל הוא שמיימוש זכות כחלק מאיזון נכסים יתבצע עם גמילתה. בן הזוג זכאי לקבל את החלק היחסי בזכויות הפנסיה שצבר בן זוגו בתקופת

⁵⁶ בע"מ 4860/16 פלונית, לעיל ה"ש 53.

⁵⁷ תלה"ם (משפחה נצ') 17-01-44767 א"פ נ' ר"פ, ס' 77 לפסק הדין (נבו 14.2.2019).

⁵⁸ שם, בס' 78.

נישואיהם ועד פקיעת הנישואין, או עד למועד מוקדם יותר כפי שייקבע על ידי בית המשפט, ובתנאי שזכויות הפנסיה גמלו. אין זה משנה אם הפנסיה היא צוברת או תקציבית.⁵⁹

3. פדיון ימי מחלה וימי חופשה, קרן השתלמות וקופות גמל

במקרה אחד נצברו על שם האישה זכויות בגין פדיון ימי מחלה בסך מסוים נכון למועד הקרע. נקבע כי הנתבע זכאי למחצית הכספים שנצברו בגין פדיון ימי מחלה בתקופת השיתוף, וזאת במועד פרישת התובעת מעבודתה. הוראות החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני אינן חלות על רכיב זה, ולכן מועד מימוש הזכות נקבע ליום גמילת הזכויות, כלומר במועד הפרישה.⁶⁰

במקרה נוסף שבו האישה הייתה זכאית להשלמת פיצויים בגין פרישה, פדיון ימי מחלה ופדיון ימי חופשה שלא נוצלו, ומאחר שזכויות אלו נצברו במהלך תקופת השיתוף, נקבע כי זכאי האיש למחציתם. עוד נקבע כי סכום זה, שהוערך לסך מסוים כבר ביום פסק הדין, ישולם לאיש בתוך 45 ימים ממועד פרישתה של האישה מעבודתה.⁶¹

בעניין קרן השתלמות, במקרה אחר נצברו על שם האישה זכויות בקרן ההשתלמות ובקופות גמל. הואיל וכל הצבירה בקופות נעשתה בתקופת השיתוף, והכספים היו נזילים, זכאי היה האיש למחצית הסכום כפי שהוערכו על ידי המומחה ליום מועד האיזון. נקבע כי על האישה לשלם לאיש בצירוף ריבית והצמדה מיום הגשת התביעה ועד למועד התשלום בפועל.⁶²

⁵⁹ ראו תמ"ש (משפחה ת"א) 42431/96 בן אבי נ' בן אבי (נבו 7.2.2000).

⁶⁰ תמ"ש 42759-05-10 פלוני, לעיל ה"ש 44, בס' 77.

⁶¹ תמ"ש 27677-01-14 פלוני, לעיל ה"ש 53.

⁶² שם, בס' 31 לפסק הדין.

4. מענק פרישה

לדעת השופט הנדל אין לראות במענק פרישה תחליף לשכר עבודה. גם אם, למשל, המענק ניתן על בסיס חישוב שכר העבודה הפוטנציאלי הרי שאין הוא בא בתמורה לעבודה של ממש. למעשה, העובד אינו מוסיף לעבוד. עסקינן בהטבה שמוענקת לעובד בעת פרישתו כחלק מיחסי העבודה שהיו ולכן אם הושגה בעת הנישואים הרי זהו משאב בר-חלוקה הואיל והוא ניתן בגין העבודה בזמן המאמץ המשותף.⁶³ עוד נקבע כי מענק פרישה אינו חלק משכר העבודה אלא סכום המשולם לעובד כעתודה כלכלית עת הופסקו יחסי עובד-מעביד.⁶⁴ הזכויות תחולקנה רק עם פרישת העובד מעבודתו.

אך יש גם גישה שונה שלפיה מענק פרישה עד גיל פרישה אינו חלק מרכוש משותף של בני זוג. כך למשל צוין כי כספים שקיבל האיש באותו מקרה, שהקדים את פרישתו, אינם שונים מהיוון משכורת למשך התקופה שנותרה עד גיל הפרישה הרגיל ולכן אינם רכוש משותף.⁶⁵

www.bursi.co.il

5. כושר השתכרות ונכסי קריירה

האם 'כושר השתכרות' הוא בגדר 'נכס בר-איזון' על פי סעיף 5(ג) לחוק יחסי ממון או שמא הוא אחד המכשירים הקבועים בסעיף 8(2) לחוק לסטייה מהאיזון השוויוני? אם כושר השתכרות הוא נכס הנכלל בתיבה 'כלל נכסי בני הזוג' בסעיף 5(ג) לחוק יחסי ממון, הרי ששומה יהיה על בית המשפט לאזן את שווי התוספת בדרך הקניינית הקונבנציונלית, ככל נכס בר-איזון.⁶⁶ אם כושר ההשתכרות אינו נכס בר-איזון, אלא נכלל בסעיף 8(2) לחוק יחסי ממון, הרי שלבית המשפט שיקול דעת רחב יותר אם וכיצד לחלק את נכסי העתיד.

מצד אחד, יש הגורסים כי כושר השתכרות הוא 'נכס' לכל דבר ועניין, והוא בר-איזון ככל נכס מוחשי. אלו סומכים ידם על פסיקת בית המשפט העליון בעניין

⁶³ בע"מ 3514/13 פלוני, לעיל ה"ש 49.

⁶⁴ עניין ק"צ, לעיל ה"ש 47.

⁶⁵ ע"מ (מחוזי י-ם) 612/01 אסייג נ' אסייג (נבו 30.5.2001).

⁶⁶ ליפשיץ, השיתוף הזוגי, בעמ' 306.